

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І СУСПІЛЬНИХ НАУК

Методичні рекомендації з дисципліни
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ»

*(для аспірантів спеціальності «Історія та
археологія»)*

Київ – 2019

УДК 93/94 477: (07)

Навчально-методичні матеріали щодо вивчення дисципліни «Актуальні проблеми історичного дослідження» укладені у відповідності з новими навчальними планами та робочими програмами гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, що затверджені для підготовки аспірантів спеціальності «Історія та археологія». Містять пояснювальну записку, теми та плани лекційно-семінарських занять, контрольні питання, список рекомендованої літератури, додатки, а також повністю враховують вимоги модульно-рейтингової системи навчання та компетентнісного підходу.

Рекомендовано до видання вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 3 від 12.11.2019 р.).

Рецензенти:

Ладиченко Тетяна Вячеславівна, кандидат історичних наук, професор, завідувач кафедри методики навчання суспільних дисциплін та гендерної освіти Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

Білан Сергій Олексійович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і суспільних наук Національного університету біоресурсів і природокористування України

Упорядник: кандидат історичних наук, доцент **Кравченко Наталія Борисівна**

**Навчально-методичне видання
Актуальні проблеми історичного дослідження
для підготовки аспірантів
галузі знань 03 – «Гуманітарні науки»
спеціальності 032 – «Історія та археологія»
у вищих закладах освіти**

Упорядник: КРАВЧЕНКО Наталія Борисівна

Видання друкується в авторській редакції
Підписано до друку 21.11.2019р. Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 2,0 Обл. вид. арк. 1,9
Наклад 100 пр. Зам. № 191085
Видавець і виготовлювач Національний університет
біоресурсів і природокористування України
м. Київ, 03041, вул. Героїв Оборони, 15.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4097 від 17.06.2011

З М І С Т

Вступ.....	4
Організація навчального процесу	6
Тематичний лекційний план з дисципліни «Актуальні проблеми історичного дослідження».....	6
<i>Модуль 1. Основні концептуально-методологічні підходи та джерельно-історіографічна база вивчення актуальних проблем історичного дослідження.....</i>	6
<i>Модуль 2. Історичні студії та актуальні проблеми історичного дослідження в Україні.....</i>	7
Організація та методика підготовки до семінарських занять.....	8
Методичні рекомендації.....	8
Теми, плани семінарських занять та рекомендована література.....	9
<i>Модуль 1. Основні концептуально-методологічні підходи та джерельно-історіографічна база вивчення актуальних проблем історичного дослідження.....</i>	9
<i>Змістовий модуль 2. Історичні студії та актуальні проблеми історичного дослідження в Україні.....</i>	13
Критерії оцінювання знань аспірантів з дисципліни «Актуальні проблеми історичного дослідження»	16
Контрольні питання, приклади тестів для визначення рівня засвоєння знань.....	19
Загальний список рекомендованих джерел та літератури.....	21
Глосарій.....	27

ВСТУП

Розвиток української історичної науки на сучасному етапі відбувається в умовах, коли вперше в національному дискурсі стала можливою свобода історичної думки, створилися політичні умови для переосмислення усього її контексту історіописання і, що найважливіше - визначилися перспективи творення сучасних історичних концептів. Сучасне українське історіописання повинно стати творенням новітньої концепції історії України, опираючись на існуючий досвід вивчення історичного минулого, акумулюючи і новітні ідеї та теоретичні підходи, сучасний дослідницький інструментарій наукового пошуку, який повинен включати в себе усю сукупність існуючих дослідницьких надбань.

Метою вивчення дисципліни є: сформувати систему знань про актуальні проблеми історичного дослідження.

Курс «Актуальні проблеми історичного дослідження» виходить з необхідності розв'язання таких **завдань**:

- навчити аспірантів належним чином обґрунтовувати обрану ними проблематику;
- показати як раціонально обирати підходи та принципи для всебічного та неупередженого вивчення актуального питання;
- познайомити з основними актуальними проблемами вітчизняного та закордонного історичного дослідження;
- розкрити особливості наукових досліджень за напрямками;
- навчити вмінню актуалізації проблематики, обраної для дослідження.

У результаті вивчення дисципліни аспірант повинен:

знати сучасний стан і тенденції розвитку світової і вітчизняної історичної науки;

вміти створювати нові знання через оригінальні дослідження, якість яких може бути визнана на національному та міжнародному рівнях;

брати участь у наукових дискусіях на міжнародному рівні, відстоювати свою власну позицію на конференціях, семінарах та форумах;

брати участь у критичному діалозі та зацікавити результатами історичного дослідження;

проводити критичний аналіз різних інформаційних джерел, конкретних освітніх, наукових та професійних текстів в історичній галузі та суміжних галузях;

критично сприймати та аналізувати чужі думки й ідеї, шукати

власні шляхи вирішення проблеми, здійснювати критичний аналіз власних матеріалів; генерувати власні ідеї та приймати обґрунтовані рішення.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач:

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Здатність до ретроспективного аналізу наукового доробку у напрямі дослідження.

Здатність генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї (креативність).

Компетентність у володінні інформацією щодо сучасного стану і тенденцій розвитку світової і вітчизняної історичної науки.

Компетентність у розробці та реалізації наукових проектів та програм.

Компетентність у прийнятті обґрунтованих рішень.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

ТЕМАТИЧНИЙ ЛЕКЦІЙНИЙ ПЛАН З ДИСЦИПЛІНИ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ»

Модуль I. Основні концептуально-методологічні підходи та джерельно-історіографічна база вивчення актуальних проблем історичного дослідження

Тема 1. Предмет, хронологічні та географічні рамки курсу (2 години).

Історія як предмет вивчення в рамках навчальної дисципліни. Поняття «актуальна проблема історичної науки». Проблемно-хронологічний аналіз курсу. Географічно-територіальні межі дослідницького вивчення курсу: питання актуалізації конкретної історичної проблеми до певної території.

Тема 2. Періодизація історії: проблеми та сучасні підходи (2 години).

Головні проблемні питання сучасної періодизації історії: стародавність, середньовіччя, новий час, новітній час. Зміст поняття «модерна історія». Основні підходи до періодизації історії в різні епохи. Проблема часу в історії. Методика визначення хронологічних меж дослідження.

Тема 3. Термінологічні і методологічні проблеми курсу (2 години).

Основні поняття та терміни курсу. Методологія дослідження актуальних проблем історичної науки. Теоретична база історії як гуманітарної науки про минуле людства. Конкретно-історичні та загальнотеоретичні методи досліджень актуальних проблем історичної науки в Україні та закордоном.

Тема 4. Джерела та література, їх класифікація(2 години).

Формування джерельної та історіографічної бази з дослідження актуальної проблеми історичної науки. Групи історичних джерел та наукової літератури за походженням і характером роботи: архівні джерела, електронні архівні джерела, мемуарна література, праці учасників і сучасників досліджуваних подій, історичні дослідження та науково-публіцистична література.

Тема 5. Новітні підходи до вивчення історії. Сучасні історичні концепції (2 години).

Аналіз теоретико-методологічної бази сучасної історичної науки. Поняття про синкретичність теоретико-методологічної бази сучасної історичної науки. Характеристики основних принципів, підходів, методів історичного дослідження (формаційний, цивілізаційний, світ-системний і стадіальний підходи до вивчення історії; критерій об'єктивності і принцип багатofакторності тощо).

Модуль II. Історичні студії та актуальні проблеми історичного дослідження в Україні

Тема 6. Сучасна українська новістика та перспективи наукових пошуків (2 години).

Діалектика історії України та всесвітньої історії: постановка проблем та перспектив. Схема української і всесвітньої історії: зміна світобачення. Розвиток сучасної історичної науки: методологічний та джерелознавчий аспекти.

Тема 7. Іноземні джерела про історію України (2 години).

Корпуси нарративних джерел з історії Давньоруської держави. Іноземні писемні джерела про нову і новітню історію України. Російські історичні архіви як джерельні бази з української історії. Американські та британські електронні архівні бази даних як джерельні бази з історії України у ХХ столітті. Закордонна мемуарна література, праці учасників і сучасників досліджуваних подій, історичні дослідження та науково-публіцистична література як джерела та історіографія історії України.

Тема 8. Українські джерела з всесвітньої історії (2 години).

Українські історичні архіви як джерельні бази з всесвітньої історії. Українська мемуарна література, праці учасників і сучасників досліджуваних подій, історичні дослідження та науково-публіцистична література як джерела та історіографія з всесвітньої історії.

Тема 9. Вітчизняна україністика (2 години).

Розвиток українознавства: зародження і формування як науки. Сучасне українознавство. Українознавство у системі національної освіти і виховання України. Інститут історії України ПАН України. Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С.

Грушевського НАН України Розвиток історичного краєзнавства та напрямки досліджень. Науково-дослідний інститут українознавства Міністерства освіти і науки України.

Тема 10. Зарубіжна україністика (2 години).

Дослідницькі центри україніки в Німеччині, С'ША, Канаді та інших країнах. Іноземні джерельні бази українознавчих досліджень. Міжнародна асоціація україністів. Національні асоціації україністів.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

При проведенні лекційно-семінарських занять з аспірантами застосовуються два основні методи навчання: методи готових знань (здобувачі пасивно сприймають подану викладачем інформацію, запам'ятовують, а в разі необхідності відтворюють її) і дослідницький метод (передбачає активну самостійну роботу здобувачів при засвоєнні знань: аналіз явищ, формулювання проблеми, висунення і перевірка гіпотез, самостійне формулювання висновків), який найбільш повно реалізується в умовах проблемного навчання. При вивченні дисципліни здобувачі на лекціях використовують в основному метод готових знань, тоді як на семінарських – дослідницький метод. Саме останній дозволяє закріпити, узагальнити і систематизувати отримані знання.

Тематика лекційних і семінарських занять сформульована таким чином, щоб доповнювати, а не дублювати одна одну. Лекційні заняття покликані в першу чергу сформувати необхідну теоретичну базу та ознайомити з основами аналізу історичного дослідження за рубежом та в Україні. Практичні заняття покликані виробити навички самостійного історичного дослідження.

Характеристика процесу історичного наукового дослідження подається через аналіз теоретичних аспектів та шляхом застосування категоріального апарату, а також шляхом опису та аналізу конкретних випадків, відповідно до обраної теми дисертаційного дослідження здобувача.

ТЕМИ, ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Модуль I. Основні концептуально-методологічні підходи та джерельно-історіографічна база вивчення актуальних проблем історичного дослідження

Заняття 1. Питання актуалізації конкретної історичної проблеми (2 години).

1. Визначення предмету, хронологічних меж та географічних рамок дисертаційного дослідження.

2. Актуальність дослідження, актуальність проблеми дослідження.

3. Обґрунтування актуальності дослідження.

Рекомендовані література та джерела

1. Важинський С.Е. Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. Суми: СДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.

2. Корягін М.В. Чік М.Ю. Основи наукових досліджень. К.: Алерта, 2014. 620 с.

3. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукової діяльності: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2009. 206 с.

4. Марцин В.С. Міценко Н.Г. Даниленко О.А. та ін. Основи наукових досліджень. Л.: Ромус-Поліграф, 2002. 128 с.

5. Палеха Ю. Леміш Н. Основи науково-дослідної роботи: навч. посіб. К.: Видавництво Ліра-К, 2013. 336 с.

6. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2006. 240 с.

7. Шейко В.М. Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. К.: Знання, 2010. 295 с.

Заняття 2. Новітні концепції до вивчення історії (2 години).

1. Два основні розуміння історії: унітарно-стадіальне і плюралістично-циклічне.

2. Сучасні західні унітарно-стадіальні концепції. Історичний агностицизм.

3. Лінійно-стадіальна інтерпретація унітарно-стадіального підходу до історії.

4. Глобально-стадіальна інтерпретація унітарно-стадіального розуміння всесвітнього історичного процесу.

Рекомендовані література та джерела

1. Бур'ян М.С. Проблема «неформаційного» підходу у вивченні всесвітньої історії у вищій та загальноосвітній школі. Освіта на Луганщині. 1996. № 2-3. С. 18-21; 1998. №1. С. 28-33.

2. Бур'ян М.С. Фрейман Г.О. Шляхи перебудови змісту історичної освіти на нових методологічних та методичних засадах. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія Історія. 2001. Вип.12. С.188-193.

3. Тойнбі А. Дослідження історії, т. 1—2. К.: Основи, 1995. Т.1 615с. Т.2. 401с.

4. Huntington Samuel Phillips. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Published by Simon & Schuster, 1996. 368 p.

5. Шпенглер О. Присмерк Європи, в 2-х томах. Київ: Наш формат, 2017. 312 с.

6. Ясперс К. Сенс і призначення історії. К.: Політвидав України, 1991. 528с.

7. Michael Salewski. Methodical Problems of Historical Science. ULR: http://www.pdcnet.org/collection/show?id=philhist_1976_9_2_0240_0240&file_type=pdf

8. The Center for Theoretical Problems in the Historical Sciences. ULR: <http://www.hist.msu.ru/English/Labs/centheo.htm>

Заняття 3. Конкретно-історичні та загальнотеоретичні методи досліджень актуальних проблем історичної науки в Україні та за кордоном (2 години).

1. Загально-теоретичні методи наукового історичного дослідження.

2. Конкретно-історичні методи наукового історичного дослідження.

3. Основні наукові підходи щодо наукового дослідження.

Рекомендовані література та джерела

1. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень: підручник Київ: АБУ, 2002. 480 с.

2. Бобилев В. П. Методологія та організація наукових досліджень: підручник. Дніпро: ІМА-пресс, 2014. 644 с.

3. Каганець І. Етнічна основа християнства. ULR: www.ar25.org/article.etnichna-osnova-hiystyuanstva-davny-galileyany-tivercilitnil.

4. Кислий В. М. Організація наукових досліджень: навч. посіб.

Суми: Університетська книга. 2011. 224 с.

5. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень: Київ: Професіонал. 2004. 216 с.

6. Ковальський М. П. Основи науково-дослідницької та самостійної роботи студентів: Метод, посібник. Острог: Національний університет «Острозька академія». 2002. 88 с.

7. Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ-ри, 2010. 352 с.

8. Літопис Самовидця. Спалаху темряві: середина XVII ст. Історія України в прозових творах та документах Упоряд. і авт. передм. О. І. Гуржій. Київ: Україна. 2001. С. 338-362.

9. Пятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ-ри, 2003. 116 с.

10. Україна: політична історія. XX - початок XXI ст. Ред. рада: В. М. Литвин (голова) та ін. Київ: Парламентське вид-во, 2007. 1028 с.

Заняття 4. Новітні студії антикознавства та медієвістики (2 години).

1. Наукові історичні студії надбання давньогрецьких і давньоримських істориків і філософів.

2. Історична спадщина культур і цивілізацій Стародавнього світу та її актуалізація.

3. Наукові історичні студії надбання середньовічних істориків і філософів.

4. Відродження: специфіка західної культури, класифікація періодів.

Рекомендовані література та джерела

1. Блок А. Апологія історія, або Ремесло історика. К.: Laurus, 2018. 144 с.

2. Міжнародні системи і глобальний розвиток: підручник / Кер. авт. колективу О.А. Коппель; за ред. Л.В. Губерського, В.А. Манжолі. - Київ: Вид.-поліграф. Центр «Київський університет», 2008. - 606 с.

3. Родак П. Письмо. Книжка. Лектура. Варшава: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2016. 332 с.

4. Тойнбі А. Дослідження історії, т. 1—2. К.: Основи, 1995. Т.1 615с. Т.2. 401с.

5. Тюрменко І.І. Культурологія: теорія та історія культури: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 368с.

6. Шпенглер О. Присмерк Європи, в 2-х томах. Київ: Наш

формат, 2017. 312 с.

7. Ясперс К. Сенс і призначення історії. К.: Політвидав України, 1991. 528с.

8. Bull M. Thinking Medieval: An Introduction to the Study of the Middle Ages. URL: <http://www.history.ac.uk/reviews/review/581>

9. Goff Jacques Le. Another Middle Ages. Edinburgh University Press, 2005. 325 p.

10. Huntington Samuel Phillips. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Published by Simon & Schuster, 1996. 368 p.

11. Michael Salewski. Methodical Problems of Historical Science. URL:http://www.pdcnet.org/coUection/show?id=philhist_1976_9_2_0240_0240&file_type=pdf

12. Paul Kurtz, The New Skepticism. Inquiry and Reliable Knowledge, Prometheus Books, Buffalo, NY. 1992, 371 pp.

13. Prost Antoine. Douze leçons sur l'histoire. Paris, Le Seuil, 1996, 330p.

14. The Center for Theoretical Problems in the Historical Sciences. URL:<http://w-w-w.hist.msu.ni/English/Labs/centheo.htm>

Заняття 5. Місце України в різних історичних концепціях (2 години).

1. «Європейський» Схід і «азійський» Захід (М.Я Данилевський).
2. Концепція «кінця історії» Френсіса Фукуями.
3. Концепція «зіткнення цивілізацій» Самьюеле Хантінгтона.
- 4.«Осьовий час» Карла Ясперса.
5. Історичний розвиток за Ю.Павленком.

Рекомендовані література та джерела

1. Данилевский Н. Я. Росія і Європа: СПб.1995. 514 с.
2. Павленко Ю. В. Осьовий час. Енциклопедія історії України: Том 7: Мі-О. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. К.: Видавництво «Наукова думка», 2010. 728 с.
3. Павленко Юрій. Теоретико-методологічні засади дослідження етногенезу східнослов'янських народів у цивілізаційному контексті. RUTHENICA. 2002. № 1. С. 9-24.
4. Павленко Ю.В. Горелов М.Є. Моць О.П. Рафальський О.О. Цивілізаційна історія України. Український історичний журнал. 2005. № 6. С. 214-218.
5. Ясперс К. Сенс і призначення історії. К.: Політвидав України, 1991. 528с.

6. Huntington Samuel Phillips. The Clash of Civilizations? Foreign Affairs. June 1, 1993. 68p.

7. Fukuyama Francis. The End of History? The National Interest. No.16. Summer 1989. pp. 3-18.

8. Fukuyama Francis. The End of History and the Last Man. London: Penguin, 2012. 448 p.

Модуль II. Історичні студії та актуальні проблеми історичного дослідження в Україні

Заняття 6. Сучасна українська новістика та перспективи наукових пошуків (2 години).

1. Вплив домінуючих націй на розвиток української історичної науки та дискусії з проблем України у світовій історії у XIX-XX століттях.

2. Центральні проблеми всесвітньої історії з особливим розглядом України.

3. Шляхи поступу сучасної історичної науки.

Рекомендовані література та джерела

1. Зашкільняк Л. О. Виклики сучасної історіографії: світовий та український контексти. Україна модерна. 2005. Ч.9. С.7-14.

2. Матях В.М. Сучасна українська новістика та перспективи наукових пошуків. Укр. іст. журн. 2008. № 6. С. 150-164.

3. Потульницький В. А. Українська та світова історична наука: рефлексії на межі століть. Укр. іст. журн. 2000. № 1. С. 3-20.

4. Потульницький В. А. Українська та світова історична наука. Укр. іст. журн. 2000. № 2. С. 27-47.

5. Потульницький В. А. Українська та світова історична наука. Укр. іст. журн. 2000. № 3. С. 22-44.

6. Потульницький В. А. Українська та світова історична наука. Укр. іст. журн. 2000. № 4. С. 20-37.

7. Потульницький В. А. Щодо дослідницьких пріоритетів у справі створення нового академічного синтезу української історії в контексті історії світової. Укр. іст. журн. 2014. №1. С.4-20.

8. Реєнт О. П. Криза сучасної історичної науки: методологічний і джерелознавчий аспекти. Наука та наукознавство. 1998. № 2. С.42-52.

9. Реєнт О.П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу. Укр. іст. журн. 1999. № 3. С.3-22.

10. Смолій В. А. Актуальні проблеми розвитку історичної науки в сучасних умовах. Пробл. історії України: факти, судження, пошуки: Зб. наук. пр. 2001. Вип. 1. С.5-11.

Заняття 7. Основні напрями студій всесвітньої історії в українській історичній науці (2 години).

1. Огляд основних напрямків сучасних досліджень всесвітньої історії в українській історичній науковій думці.
2. Актуальні проблеми міжнародних відносин.
3. Історія дипломатії: актуальні студії.
4. Зовнішня політика України як предмет історичного аналізу: концептуальні підходи та перспективи.
5. Історичні знання в умовах глобалізації.

Рекомендовані література та джерела

1. Алексієвець М. Наукові дослідження із всесвітньої історії в нашому університеті: стан і проблеми. Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. 2010. Вип. 5.
2. Брайчевський М. Ю. Вступ до історичної науки: Курс лекцій, прочитаних в університеті «Києво-Могилянській академії». К.: Academia, 1995. 168 с.
3. Важинський С.Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
4. Віднянський С.В. Рецепції всесвітньої історії на сторінках «Українського історичного журналу». 1997. № 6. С. 166-180.
5. Віднянський С.В. Стан, проблеми та перспективи досліджень зі світової історії в Україні. Укр. іст. Жур. 2010. № 5. С. 166-179.
6. Віднянський С. В. Мартинов А. Ю. Дослідження з проблем всесвітньої історії як важливий фактор розвитку вітчизняної історичної науки. Укр. іст. журн. 2017. № 6. С. 163.
7. Ганзін В. Вивчення всесвітньої історії в Україні: 20 років тупцювання на місці. Дзеркало тижня. 2011. 17 червня. URL: <http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/vivchennva vsesvitnoyi istoriyi v ukrayini 20 rokiv tuptsyuvan nyanamistsi. html>
8. Кудряченко А.І. Актуальність досліджень проблематики всесвітньої історії в сучасній Україні. Проблеми всесвітньої історії. 2016. №1. С.12-23.
9. Кудряченко А.І. Дослідження з проблематики всесвітньої історії у сучасній Україні. Укр. істор. журн. 2011. № 1. С. 180-194.
10. Тронько П.Т. 40 років служіння Клію. Україна крізь віки:

Збірник наукових праць на пошану академіка НАН України професора Валерія Смоля. К.: Інститут історії України НАН України, 2010. 1096 с.

11. Freeman Edward Augustus. Methods of historical study (1886). London: Macmillan and co, 2019. 357p.

Заняття 8. Іноземні писемні джерела про нову і новітню історію України (2 години).

1. Іноземні історичні архіви про історію України.
2. Електронні архіви бази даних, що містять джерела з історії України у ХХ столітті.
3. Закордонна мемуарна література, праці учасників і сучасників досліджуваних подій, історичні дослідження та науково-публіцистична література.

Рекомендовані література та джерела

1. Архівознавство. Підручник / Редкол.: Я.С.Калакура (гол. ред.) та ін. К.: Генеза, 1998. 316 с.
2. Калакура Я.С. Українська історіографія: Курс лекцій. Київ: Генеза, 2004. 496 с.
3. Макарчук С.А. Джерелознавство історії України. Навчальний посібник. Львів: Світ, 2008. 512 с.
4. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 352 с.

Заняття 9. Українські джерела з всесвітньої історії (2 години).

1. Корпус українських нарративних джерел з всесвітньої історії.
2. Документи про зовнішню політику України щодо іноземних країн і регіонів.
3. Мемуарна література українських мандрівників, військових і дипломатів про іноземні країни і регіони.

Рекомендовані література та джерела

1. Архівознавство. Підручник / Редкол.: Я.С.Калакура (гол. ред.) та ін. К.: Генеза, 1998. 316 с.
2. Калакура Я.С. Українська історіографія: Курс лекцій. Київ: Генеза, 2004. 496 с.
3. Макарчук С.А. Джерелознавство історії України. Навчальний посібник. Львів: Світ, 2008. 512 с.
4. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 352 с.

Заняття 10. Вітчизняна та зарубіжна україністика (2 години).

1. Вітчизняна джерельна база українознавчих досліджень.
2. Розвиток українознавства за кордоном.
3. Сучасне українознавство у світі: актуальні питання та напрямки досліджень.

Рекомендовані література та джерела

1. Архівознавство. Підручник / Редкол.: Я.С.Калакура (гол. ред.) та ін. К.: Генеза, 1998. 316с.
2. Калакура Я.С. Українська історіографія: Курс лекцій. Київ: Генеза, 2004. 496с.
3. Макарчук С.А. Джерелознавство історії України. Навчальний посібник. Львів: Світ, 2008. 512с.
4. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 352с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ АСПІРАНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ

Критерії національної оцінки знань здобувачів

Оцінка «Відмінно» виставляється аспіранту, який систематично працював протягом семестру, показав під час підсумкової атестації різнобічні і глибокі знання програмного матеріалу, вміє успішно виконувати завдання, які передбачені програмою, засвоїв зміст основної та додаткової літератури, усвідомив взаємозв'язок окремих розділів дисципліни, їхнє значення для професії, виявив творчі здібності у розумінні та використанні навчально-програмного матеріалу, проявив здатність до самостійного оновлення і поповнення знань.

Оцінка «Добре» виставляється аспіранту, який виявив повне знання навчально-програмного матеріалу, успішно виконує передбачені програмою завдання, засвоїв основну літературу, що рекомендована програмою, показав достатній рівень знань з дисципліни і здатний до їх самостійного оновлення та поповнення у ході подальшого навчання та професійної діяльності.

Оцінка «Задовільно» виставляється здобувачу вищої освіти, який виявив знання основного навчально-програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та наступної роботи за професією, справляється з виконанням завдань, передбачених програмою, допустив окремі похибки у відповідях на іспиті і при виконанні іспитових завдань, але володіє необхідними знаннями для подолання допущених похибок під керівництвом науково-

педагогічного працівника.

Оцінка «Незадовільно» виставляється здобувачу вищої освіти, який не виявив достатніх знань основного навчально-програмного матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, не може без допомоги викладача використати знання при подальшому навчанні, не спромігся оволодіти навичками самостійної роботи.

Складання диференційованих заліків оцінюється так само, як і складання екзаменів.

Результати складання заліків оцінюються за національною двобальною шкалою: «Зараховано» чи «Не зараховано». Щоб одержати оцінку «Зараховано», рейтинг аспіранта із засвоєння дисципліни (чи виконання іншого виду навчальної роботи) має становити не менше, ніж 60 балів за 100-бальною шкалою.

Рейтинг аспіранта із засвоєння дисципліни у балах (також і рейтинги з виконання інших видів навчальної роботи) переводиться у національні оцінки «Відмінно», «Добре», «Задовільно», «Незадовільно» згідно з таблицею 1 «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України» від 25.09.1019 р. протокол № 2:

Оцінка національна	Рейтинг здобувача вищої освіти, бали
Відмінно	90-100
Добре	74-89
Задовільно	60-73
Незадовільно	0-59

Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни **R_{дис} (до 100 балів)** одержаний рейтинг з атестації **R_{АТ} (до 30 балів)** додається до рейтингу з навчальної роботи **R_{нр} (до 70 балів)**: **R_{дис} = R_{нр} + R_{АТ}**.

Форми контролю.

За місцем, яке посідає контроль у навчальному процесі, розрізняють попередній (вхідний), поточний, рубіжний і підсумковий контроль.

Попередній контроль (діагностика вихідного рівня знань) застосовується як передумова для успішного планування і керівництва навчальним процесом. Він дає змогу визначити наявний рівень знань дня використання їх викладачем як орієнтування у

складності матеріалу. Попередній контроль у вигляді перевірки і оцінки залишкових знань проводять також через деякий час після підсумкового іспиту з певної дисципліни як з метою оцінки міцності знань, так і з метою визначення рівня знань з забезпечуючих предметів для визначення можливості сприйняття нових навчальних дисциплін.

Поточний контроль знань є органічною частиною всього педагогічного процесу і слугує засобом виявлення ступеня сприйняття (засвоєння) навчального матеріалу. Управління навчальним процесом можливе тільки на підставі даних поточного контролю. Завдання поточного контролю зводяться до того, щоб:

- виявити обсяг, глибину і якість сприйняття (засвоєння) матеріалу, що вивчається;
- визначити недоліки у знаннях і намітити шляхи їх усунення;
- виявити ступінь відповідальності студентів і ставлення їх до роботи, встановивши причини, які перешкоджають їх роботі;
- виявити рівень опанування навиків самостійної роботи і намітити шляхи і засоби їх розвитку;
- стимулювати інтерес аспірантів до предмета і їх активність у пізнанні.

Рубіжний контроль знань є показником якості вивчення окремих розділів, тем і пов'язаних з цим пізнавальних, методичних, психологічних і організаційних якостей аспірантів. Його завдання - сигналізувати про стан процесу навчання здобувачів для вжиття педагогічних заходів щодо оптимального його регулювання.

Підсумковий контроль являє собою іспит (залік) з метою оцінки знань і навиків. Основна мета іспитів - встановлення дійсного змісту знань аспіранта за обсягом, якістю і глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ, КОМПЛЕКТИ ТЕСТІВ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ

Контрольні питання

1. Предмет, хронологічні та географічні рамки курсу.
2. Історія як предмет вивчення. Поняття «актуальна проблема історичного дослідження». Проблемно-хронологічний аналіз курсу.
3. Географічно-територіальні межі дослідницького вивчення курсу.
4. Питання актуалізації конкретної історичної проблеми до певної території.
5. Головні проблемні питання сучасної періодизації історії.
6. Зміст поняття «модерна історія».
7. Основні підходи до періодизації історії в різні епохи.
8. Проблема часу в історії. Методика визначення хронологічних меж дослідження.
9. Основні поняття та терміни курсу.
10. Методологія дослідження актуальних проблем історичної науки.
11. Групи історичних джерел та наукової літератури за походженням і характером.
12. Новітні підходи до вивчення історії.
13. Поняття про синкретичність теоретико-методологічної бази сучасної історичної науки.
14. Поняття «культура» і «цивілізація» в сучасній історичній науці.
15. «Росія і Європа» М.Я Данілевського як основоположна праця про «європейський» Схід і «азійський» Захід. Концепція «кінця історії» Френсіса Фукуяма.
16. Концепція «зіткнення цивілізацій» Самьюела Хантінгтона.
17. Концепція «осьового часу» Карла Ясперса.
18. Місце України в різних історичних концепціях.
19. Сучасна українська новістика та перспективи наукових пошуків.
20. Іноземні писемні джерела про нову і новітню історію України.
21. Російські історичні архіви як джерельні бази з української історії.
22. Американські та британські електронні архівні бази даних як джерельні бази з історії України у ХХ столітті.
23. Корпус українських нарративних джерел з всесвітньої історії.
24. Українські історичні архіви як джерельні бази з всесвітньої історії.
25. Розвиток українознавства: зародження і формування як науки.
26. Розвиток українознавства за кордоном. Дослідницькі центри україніки в Німеччині, США, Канаді та інших країнах.
27. Міжнародна асоціація україністів. Національні асоціації україністів.

Приклади тестових завдань

Із названих прихильників цивілізаційного розуміння світового історичного процесу розумів “цивілізацію” як сукупність форми та стилю культури:

- а) Микола Данилевський
- б) Пітирим Сорокін
- в) Арнольд Тойнбі
- г) Освальд Шпенглер

Україна являє собою:

- а) окрему самостійну цивілізацію
- б) складову західноєвропейської цивілізації
- в) складову східноєвропейської цивілізації
- г) цивілізаційно неоднорідне суспільство, до складу якого входять елементи різних цивілізацій

Яка з названих концепцій розвитку світових цивілізацій ґрунтується на міркуванні, що історія людства обмежена чотирма періодами існування, а саме: доісторичним, стародавнім, імперським, технічним ?

- а) лінійна концепція
- б) концепція “осьового часу” розвитку
- в) постмодерністська концепція
- г) східна екзотерична концепція

Яка з названих концепцій розвитку світових цивілізацій ґрунтується на вченні про розвиток Космосу згідно із законом Гармонії ?

- а) лінійна концепція
- б) концепція “осьового часу” розвитку
- в) постмодерністська концепція
- г) східна екзотерична концепція

ЗАГАЛЬНИЙ СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Архівознавство. Підручник. Редкол.: Я.С.Калакура (гол. ред.) та ін. К.: Генеза, 1998. 316 с.
2. Алексієвець М. Наукові дослідження із всесвітньої історії в нашому університеті: стан і проблеми. Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. 2010. Вип. 5.
3. Берка Пітер. Нові перспективи історіописання. К.: Ніка-Центр, 2004. 392 с.
4. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень: підручник Київ: АБУ, 2002. 480 с.
5. Блок А. Апологія історія, або Ремесло історика. К.: Laurus, 2018. 144 с.
6. Бобилев В. П. Методологія та організація наукових досліджень: підручник. Дніпро: ІМА-пресс, 2014. 644 с.
7. Брайчевський М. Ю. Вступ до історичної науки: Курс лекцій, прочитаних в університеті «Києво-Могилянській академії». К. : Academia, 1995. 168 с.
8. Бур'ян М.С., Фрейман Г.О. Шляхи перебудови змісту історичної освіти на нових методологічних та методичних засадах. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія Історія. Тернопіль, 2001. Вип.12. С.188-193.
9. Важинський С.Е. Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. Суми: СДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
10. Віднянський С.В. Рецепції всесвітньої історії на сторінках «Українського історичного журналу». 1997. № 6. С. 166-180.
11. Віднянський С.В. Стан, проблеми та перспективи досліджень зі світової історії в Україні. Укр. іст. Жур. 2010. № 5. С. 166-179.
12. Віднянський С. В. Мартинов А. Ю. Дослідження з проблем всесвітньої історії як важливий фактор розвитку вітчизняної історичної науки. Укр. іст. журн. 2017. № 6. С. 163.
13. Воронов І.О. Глобалізація і політика: реалії і перспективи соціальних трансформацій: монографія. К.: Генеза, 2004. 288 с.
14. Ганзін В. Вивчення всесвітньої історії в Україні: 20 років тупцювання на місці. Дзеркало тижня. 2011. 17 червня. URL: http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/vivchennva_vsesvitnoyi_istoriyi_v_ukrayini_20_rokiv_tuptsyuvan_nyanamistsi. Html
15. Горелов М.Є. Цивілізаційна історія України. К.: ТОВ УВПК

«ЕксОб», 2005. 632 с.

16. Граціозі А. Голод у СРСР 1931-1933 рр. та український Голодомор: чи можлива нова інтерпретація? Український історичний журнал. 2005. № 3. С.120–143.

17. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. Київ : Генеза, 2019. 656 с.

18. Данилевский Н. Я. Росія і Європа: СПб.1995. 514 с.

19. Зашкільняк Л. О. Виклики сучасної історіографії: світовий та український контексти. Україна модерна. 2005. Ч.9. С.7-14.

20. Історико-географічні дослідження в Україні: Збірка наукових праць. Ред. кол.: Г. В. Боряк (відп. ред.). Число 12. К.: Інститут історії України НАН України, 2012. 251 с.

21. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник : навч. посіб. В.М. Литвин, В.І. Гусев, А.Г. Слісаренко [та ін.]. К.: Вища школа, 2002. 430 с.

22. Історичне джерелознавство: Підручник . Авт.: Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко, Б. І. Корольов, М. Г. Палієнко; Гол. ред. С. В. Головкин. К.: Либідь, 2002. 488 с.

23. Історіографічні дослідження в Україні. Випуск 22: Доповіді та матеріали Міжнародної наукової конференції «Інститут історії України на зламі епох, у світлі традицій та перетворень. 75 років інституціонального буття», 20–21 жовтня 2011 р., м. Київ. Ред. кол.: В. А. Смолій (голова). К.: Інститут історії України, 2012. 734 с.

24. Калакура Я.С. Українська історіографія: Курс лекцій. Київ: Генеза, 2004. 496 с.

25. Каганець І. Етнічна основа християнства. URL: www.ar25.org/article.etnichna-osnova-hiystyyanstva-davny-galileyany-tivercilitni.

26. Кислий В. М. Організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: Університетська книга. 2011. 224 с.

27. Ковальський М. П. Основи науково-дослідницької та самостійної роботи студентів: Метод, посібник. Острогозьк: Національний університет «Острозька академія». 2002. 88 с.

28. Ковальчук В. В. Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень: Навч. посіб. К.: Професіонал, 2004. 208 с.

29. Козеллек Р. Минуле майбутнє: про семантику історичного часу. К. : Дух і літера, 2005. 380 с.

30. Колесник І.Г. Українська історіографія з перспективи концептуального синтезу. Історія. Частина 2. XX століття. Четвертий міжнародний конгрес українців. Одеса, 26–29 серпня 1999р. Доповіді та повідомлення. Одеса-Київ-Львів, 1999. С. 27–32.

31. Колесников О. В. Основи наукових досліджень: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 144 с.
32. Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. К. : Основи, 1996. 613 с.
33. Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. Київ: ЦНР, 2010. 352 с.
34. Корягін М.В. Чік М.Ю. Основи наукових досліджень. К.: Алерта, 2014. 620 с.
35. Космина В.Г. Проблеми методології цивілізаційного аналізу історичного процесу [монографія]. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 310 с.
36. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукової діяльності: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2009. 206 с.
37. Кудряченко А.І. Актуальність досліджень проблематики всесвітньої історії в сучасній Україні. Проблеми всесвітньої історії. 2016. №1. С.12-23.
38. Кудряченко А.І. Дослідження з проблематики всесвітньої історії у сучасній Україні. Укр. істор. журн. 2011. № 1. С. 180-194.
39. Леві Дж. Про мікроісторію. В кн.: Нові перспективи історіописання. За ред. Пітера Берка. К. : Ніка-Центр, 2004. С. 122-148.
40. Літопис Самовидця. Спалаху темряві: середина XVII ст. Історія України в прозових творах та документах Упоряд. і авт. передм. О. І. Гуржій. Київ: Україна. 2001. С. 338-362.
41. Макарчук С.А. Джерелознавство історії України. Навчальний посібник. Львів: Світ, 2008. 512 с.
42. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 352 с.
43. Мальський М. З. Мацях М. М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. Л.: Вид-во ЛНУ, 2002. 392 с.
44. Матях В.М. Сучасна українська новістика та перспективи наукових пошуків. Укр. іст. журн. 2008. № 6. С. 150-164.
45. Марочко В.І. Сучасна зарубіжна історіографія голоду 1932–1933 рр. в Україні: нова чи стара інтерпретація? Український історичний журнал. 2006. № 3. С. 186-198.
46. Марцин В.С. Міценко Н.Г. Даниленко О.А. та ін. Основи наукових досліджень. Л.: Ромус-Поліграф, 2002. 128 с.
47. Міжнародні системи і глобальний розвиток: підручник. Кер. авт. колективу О.А. Коппель; за ред. Л.В. Губерського, В.А. Манжоли. Київ: Вид.-поліграф. Центр «Київський університет», 2008. 606 с.
48. Нариси історії української революції 1917–1921 років. Ред. кол.: В. А. Смолій (голова). Кн. 2. К.: НВП «Видавництво «Наукова

думка» НАН України», 2012. 464 с.

49. Національне питання в Україні ХХ – початку ХХІ ст.: історичні нариси. Ред. рада: В. М. Литвин (голова). К.: Ніка-Центр, 2012. 592 с.

50. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації: соціокультурний розвиток людства. К.: Либідь, 1996. 358 с.

51. Павленко Ю. В. Осьовий час. Енциклопедія історії України: Том 7: Мі-О. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. К.: Видавництво «Наукова думка», 2010. 728 с.

52. Павленко Юрій. Теоретико-методологічні засади дослідження етногенезу східнослов'янських народів у цивілізаційному контексті. RUTHENICA. 2002. № 1. С. 9-24.

53. Павленко Ю.В. Горелов М.Є. Моць О.П. Рафальський О.О. Цивілізаційна історія України. Український історичний журнал. 2005. № 6. С. 214-218.

54. Палеха Ю. Леміш Н. Основи науково-дослідної роботи: навч. посіб. К.: Видавництво Ліра-К, 2013. 336 с.

55. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с.

56. Потульницький В. А. Українська та світова історична наука: рефлексії на межі століть. Укр. іст. журн. 2000. № 1. С. 3-20.

57. Потульницький В. А. Українська та світова історична наука. Укр. іст. журн. 2000. № 2. С. 27-47.

58. Потульницький В. А. Українська та світова історична наука. Укр. іст. журн. 2000. № 3. С. 22-44.

59. Потульницький В. А. Українська та світова історична наука. Укр. іст. журн. 2000. № 4. С. 20-37.

60. Потульницький В. А. Щодо дослідницьких пріоритетів у справі створення нового академічного синтезу української історії в контексті історії світової. Укр. іст. журн. 2014. №1. С.4-20.

61. Проблеми вивчення історії Української революції 1917– 1921 років. Збірник наукових статей. Гол. ред. Р. Я. Пиріг. К.: Інститут історії України НАН України, 2012. Вип. 7. 318 с.

62. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць. Вип. 21. К.: Інститут історії України, 2012. 322 с.

63. Пятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ-ри, 2003. 116 с.

64. Реєнт О.П. Деякі проблеми історії України ХІХ-ХХ ст.: стан

і перспективи наукової розробки. Україн. істор. журн. 2000. № 2. С. 3-26.

65. Реєнт О. П. Криза сучасної історичної науки: методологічний і джерелознавчий аспекти. Наука та наукознавство. 1998. № 2. С.42-52.

66. Реєнт О.П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу. Український історичний журнал. 1999. № 3. С. 3-22.

67. Родак П. Письмо. Книжка. Лектура. Варшава: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2016. 332 с.

68. Сидоренко В. К., Дмитренко П. В. Основи наукових досліджень: Навч. посіб. К.: РНІЦ ДІНІТ, 2000. 260 с.

69. Словник історичних термінів і понять. Навчально-методичний посібник. Укладачі Л.О. Рощина, О.В. Беліков, А.М. Фесенко. Донецьк: Державний університет інформатики і штучного інтелекту, 2008. 55 с.

70. Словник основних понять до курсу «Основи наукових досліджень». ULR:

http://fmho.mdpu.org.ua/index.php?option=com_mtree&task=viewlink&link_id=918&Itemid=0.

71. Смолій В. А. Актуальні проблеми розвитку історичної науки в сучасних умовах. Пробл. історії України: факти, судження, пошуки: Зб. наук. пр. 2001. Вип. 1. С.5-11.

72. Тойнбі А. Дослідження історії, т. 1—2. К.: Основи, 1995. Т.1 615с. Т.2. 401с.

73. Тронько П.Т. 40 років служіння Клію. Україна крізь віки: Збірник наукових праць на пошану академіка НАН України професора Валерія Смолія. К.: Інститут історії України НАН України, 2010. 1096 с.

74. Тюрменко І.І. Культурологія: теорія та історія культури: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 368с.

75. Україна: політична історія. ХХ - початок ХХІ ст. Ред. рада: В. М. Литвин (голова) та ін. Київ: Парламентське вид-во, 2007. 1028 с.

76. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень: Конспект лекцій / А. С. Філіпенко. К.: Академвидав, 2004. 208 с.

77. Холодна війна 1946-1991 рр.: причини, перебіг, наслідки: Статті та матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (22 лютого 2012 р.). Луганськ, 2012. 80 с.

78. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2006. 240 с.

79. Швець В. Г. Методологія наукових досліджень. ULR: <http://www.twirpx.com/file/84433/>

80. Шейко В.М. Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. К.: Знання, 2010. 295 с.
81. Шпенглер О. Присмерк Європи, в 2-х томах. Київ: Наш формат, 2017. 312 с.
82. Ясперс К. Сенс і призначення історії. К.: Політвидав України, 1991. 528с.
83. Bull M. Thinking Medieval: An Introduction to the Study of the Middle Ages. URL: <http://www.history.ac.uk/reviews/review/581>
84. Freeman Edward Augustus. Methods of historical study (1886). London: Macmillan and co, 2019. 357p.
85. Fukuyama Francis. The End of History? The National Interest. No.16. Summer 1989. pp. 3-18.
86. Fukuyama Francis. The End of History and the Last Man. London: Penguin, 2012. 448 p.
87. Goff Jacques Le. Another Middle Ages. Edinburgh University Press, 2005. 325 p.
88. Huntington Samuel Phillips. The Clash of Civilizations? Foreign Affairs. June 1, 1993. 68p.
89. Huntington Samuel Phillips. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Published by Simon & Schuster, 1996. 368 p.
90. Michael Salewski. Methodical Problems of Historical Science. ULR: http://www.pdcnet.org/collection/sho\v?id=philhist_1976_9_2_0240_0240&file_type=pdf
91. Paul Kurtz, The New Skepticism. Inquiry and Reliable Knowledge, Prometheus Books, Buffalo, NY. 1992, 371 pp.
92. Prost Antoine. Douze leçons sur l'histoire. Paris, Le Seuil, 1996, 330p.
93. The Center for Theoretical Problems in the Historical Sciences. ULR: <http://www.hist.msu.ru/English/Labs/centheo.htm>
94. The future of the past: new perspectives on Ukrainian history / Edited by Serhii Plokyh. Cambridge, Massachusetts: Harvard Ukrainian Research Institute, 2016. (Harvard papers in Ukrainian studies).

ГЛОСАРІЙ

Абстрагування – уявне (в думках) відкриття, відокремлення одних (окремих) аспектів явищ чи властивостей предметів від інших.

Автореферат – наукове видання у вигляді брошури, що відповідає авторській вартості реферативного вигляду наукового дослідження.

Актуальність дослідження - це міра його важливості на даний момент і в цій ситуації для вирішення певної проблеми, завдання або питання.

Актуальність дослідницької роботи може полягати в необхідності отримання нових даних, перевірки зовсім нових методів і тому подібне.

Актуальність проблеми дослідження - це затребуваність вивчення і вирішення цієї проблеми в суспільстві.

Аналіз – метод наукового дослідження предметів, явищ, подій шляхом розкладу, розчленування їх у думці на складові частини.

Аналогія – подібність, схожість у чому-небудь між предметами, явищами, поняттями; висновок, зроблений на підставі схожості, подібності у чому-небудь предметів, явищ, понять.

Анотація – стисла характеристика змісту наукової статті, монографії, брошури.

Апробація – офіційне схвалення, затвердження чого-небудь після випробування, перевірки; введення теоретичних положень до практичної діяльності.

Аркуш (друкований) – одиниця вимірювання обсягу книги із зазначенням числа знаків (40 000).

Аспект – точка зору, з якої розглядається об'єкт дослідження.

Бібліографія – науковий, систематизований опис книг та інших видань; список літератури (книжок і статей) на яку-небудь тему або з якої-небудь галузі знань.

Брошура – невелика (не більше 4 – 5 друкованих аркушів) книжка у м'якій оправі.

Відгук – критична стаття, аналіз, оцінка та ін., зумовлені появою якоїсь книги, наукової (дипломної, бакалаврської, курсової

роботи, дисертації) праці, публічним виступом громадського діяча, вченого по телебаченню, радіо, перед широкою аудиторією.

Гіпотеза – наукове припущення.

Дедукція – хід наукової думки від загального до конкретного.

Деонтологія – розділ етики, що вивчає проблеми обов'язку, сферу обов'язкового, всі форми моральних вимог і співвідношення їх; комплекс обов'язковостей (поважати старших,, турбуватися про хворих, любити рідний край та ін.).

Джерело – писемна пам'ятка, документ, на основі якого будується наукове дослідження.

Джерелознавство – одна з допоміжних історичних дисциплін, що розробляє методiku вивчення і використання писемних історичних джерел.

Дисертація – наукова праця, представлена у вигляді рукопису, монографії, наукової доповіді або підручника, є кваліфікаційним дослідженням високого науково-практичного рівня.

Експеримент - один із основних методів наукового дослідження, в якому вивчення явищ відбувається за допомогою доцільно вибраних або штучно створених умов

Емпіризм – напрям у філософії, який єдиним джерелом пізнання вважає чуттєве сприймання і досвід.

Епоха (доба) - це найбільший проміжок часу, який виділяється на основі однієї з характерних рис (епоха Просвітництва).

Етапи - частина певного історичного процесу, мають нумерацію і кожен свою назву, яка розкриває сутність змін історичного процесу, деталізованого у фрагментах.

Завдання – те, що визначено для виконання (у науковій праці, у мистецтві та ін.).

Зміст – те, про що йдеться, розповідається де-небудь, те, що описується, зображується (у книзі, статті та ін.; перелік розділів, частин книги, збірки, рукопису тощо із вказівкою сторінок, де вони вміщені).

Ідея – визначальне положення в системі поглядів, теорій. Імператив – беззастережна, категорична вимога до когось, до чогось; наказ, веління.

Індукція – хід наукової думки від конкретного знання до загальних положень.

Інформація – коротка стаття, допис у газеті, що містить фактичні дані.

Історичне мислення – інтелектуальний процес осягнення історичної реальності, що базується на історичній пам'яті, історичній свідомості та історичному пізнанні.

Категорія – форма логічного мислення, в якій розкриваються суттєві сторони та відношення між предметами, що досліджуються.

Ключове слово – слово або вислів, яке найбільш точно та специфічно характеризує зміст наукового дослідження.

Конспект – універсальна форма запису накопичених знань

Концепція – система поглядів, основна думка при визначенні мети й завдань дослідника.

Мета – те, до чого хтось (вчений, художник, літератор та ін.) прагне (хоче) досягти у своїй праці (відповідно до своєї професії).

Метод – спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя.

Методика – сукупність взаємозв'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи.

Метод дослідження – спосіб отримання нового знання. Методологія наукового пізнання – учення про принципи, форми і способи науково-дослідницької діяльності.

Методика – сукупність взаємозв'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи (науково-дослідницької, навчальної, творчої тощо).

Методологія – вчення про науковий метод пізнання і перетворення світу, його філософська, теоретична основа.

Монографія – найбільш повне та вичерпне висвітлення результатів наукової роботи; ґрунтовне наукове дослідження.

Наука – одна з форм суспільної свідомості, що дає об'єктивне відображення світу; система знань про закономірності розвитку природи і суспільства та спроби впливу на навколишній світ; сфера безперервного розвитку людської діяльності, основною і головною функцією якої є відкриття.

Наукова тема – завдання наукового характеру, що підлягає науковому дослідженню та є основним показником науково-дослідної роботи.

Наукова теорія – система абстракцій, понять та тверджень, що являє собою ідеальне відображення дійсності.

Наукове дослідження – цілеспрямоване пізнання, результати якого виступають у вигляді систем понять, законів та категорій.

Наукова доповідь – документ, що містить виклад результатів опублікованої науково-дослідницької роботи.

Наукове передбачення – прогноз, завбачення, провіщення певних явищ, за якими здійснюється спостереження, і базується на узагальненні теоретичних і експериментальних даних і обліку об'єктивних закономірностей розвитку цих явищ.

Наукознавство – галузь досліджень, що вивчає соціальні, економічні й матеріально-технічні умови та закономірності розвитку науки, структуру і динаміку наукової діяльності, взаємодію науки з іншими сферами матеріального і духовного життя суспільства.

Науковий факт – явище, що становить базу для формування думки та є основою наукового знання.

Обґрунтування актуальності дослідження - це пояснення необхідності вивчення цієї теми і проведення дослідження в процесі загального пізнання.

Об'єкт – предмет наукового та ін. дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції.

Опонент – особа, яка заперечує кому-небудь у публічній бесіді, на диспуті, від час захисту дисертації на здобуття вченого ступеня з аналізом її змісту, визначенням позитивних якостей і недоліків, значення для науки; супротивник у суперечці.

Період – це умовно окремих відрізок часу в історичному процесі, який характеризується спільними ознаками, відмінностями і особливостями порівняно з іншими періодами, має свій початок і завершеність.

Підручник – книга, за якою вивчають навчальний предмет; посібник.

Пізнання наукове – відображення в свідомості людини явищ реальної дійсності, їх сутності.

План – порядок розміщення частин якого-небудь викладу (виступу, реферату, курсової (бакалаврської, дипломної), його композиція.

Повідомлення наукове – невеликий публічний виступ, невелика доповідь на певну тему.

Порівняльно-історичний метод – спосіб дослідження різних явищ, при якому на основі встановлення подібності цих явищ по формі робиться висновок про їх генетичну спорідненість, тобто про їх спільне походження.

Посилання (виноска) – уривок, витяг з якого-небудь твору, на який посилаються у викладі, з точною назвою джерела (автор, назва праці, місце і час видання, сторінка).

Посібник – книжка або наочне приладдя, карта і т. ін., що використовуються в процесі навчання; взагалі довідкове видання з певної галузі знань.

Предмет всесвітньої історії - певні просторові, часові межі та закономірності розвитку всього людства (всесвітньо-історичні) або його частини (локально-історичні або регіональні) в контексті глобальних тенденцій цілісності світу.

Предмет історії України - провідні тенденції етногенезу українського народу, його діяльності в усіх сферах суспільного, державно-політичного, соціально-економічного й духовного життя на всіх етапах історичного розвитку.

Предмет історіографії - закономірності зародження й розвитку історичних знань, історичної науки в цілому.

Причинно-наслідковий зв'язок – філософська категорія для позначення генетичного зв'язку явищ матеріального світу, із яких одне (причина) зумовлює інше (наслідок).

Реферат – стислий виклад суті певного питання у письмовій формі.

Рецензія - стаття, що аналізує та оцінює який-небудь твір, наукові працю тощо; критичний розбір твору, праці з метою рекомендації їх до друку, захисту і т.д.

Рецензент – автор рецензії; той, хто спеціально пише рецензії, відгуки.

Синтез – метод наукового дослідження предметів, явищ дійсності в цілісності, єдності та взаємозв'язку їх частин (протилежне аналізу).

Спостереження наукове – цілеспрямоване і організоване сприйняття навколишнього світу, що дає первинний матеріал для наукового дослідження.

Стаття – науковий або публіцистичний твір невеликого розміру в збірнику, журналі, газеті.

Теза – положення, що коротко і чітко формулює основу ідеї чого-небудь або провідне завдання, що стоїть перед кимось.

Фундаментальні наукові дослідження – науково-теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на одержання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язку.

Хронологічні межі дослідження – це визначення конкретного часового простору, коли відбувалися події, досліджені в науковій роботі.

Цитата – точний, дослівний уривок з якого-небудь тексту.